СВОБОДА SVOBODA
УКРАЇНСЬКИЙ ЩОДЕННИК UKRAINIAN DAILY

РІК LI. Ч. 249. Джерзі Сіти, Н. Дж., четвер, 23-го грудня 1943. No. 249. Jersey City, N. J., Thursday, December 23, 1943. VOL. LI.

ТРИ ЦЕНТИ В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ АМЕРИКИ. ПЯТЬ ЦЕНТІВ ЗА ГРАНИЦЕЮ ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВ АМЕРИКИ. Тел. „Свободи": BErgen 4-0237. — Тел. У. Н. Союзу: BErgen 4-1016 4-0807 THREE CENTS IN THE UNITED STATES OF AMERICA. FIVE CENTS ELSEWHERE.

ЗАПОВІДАЮТЬ ДВОЯКИЙ СТРАЙК ЗАЛІЗНИЧНИКІВ

ВАШИНГТОН. — Пропозицію, що вийшла з нарад президента з представниками пяти залізничих братств, відкинув підкомітет цих братств і тому 350,000 оперативних залізничників приготовляються до 4-денного страйку з днем 30. грудня 1943. До оперативних робітників зачисляють робітників, що ведуть потяги, отже: машиністів, пічкурів, кондукторів, зворотників і гамувачів. Їхній комітет з 54 осіб вислухав зазиву президента, щоб недопустити до страйку, але обмежив свою діяльність до цього, щоб передати цей зазив підкомітетови.

Рівнобіжно відбувалися наради представників пятнацяти юній неоперативних залізничих службовців, яких число доходить до 1,100,000 осіб. Вони теж заповіли страйк в тому самому часі. До неоперативних наємців належать: робітники на рейках, оператори сиґналів, кітлярі, телеґрафісти, канцелярійні сили, перевозові робітники, ладункові помічники на доках і ін. Вони перше не заповідали дня страйку, щоб дати нагоду [illegible] і сповнити їх домагання підвишки плати на 8 цен[illegible] від години. Коли переговори опиниться в безвихід[illegible] точці, вони заповіли вибух страйку в годину після викликання страйку оперативними робітниками.

Приготування до страйку в містах.

Великі міста особливо заінтересовані страйком залізничників, бо населення може нагло бути відтяте від джерел поживи. Посадник Ню Йорку вже заздалегідь постарався за вантажні авта, щоб можна запровіянтувати місто в харчі, поминаючи залізничі транспорти. Тесаме роблять уряди інших великих міст.

МІСЬКІ БЮРА ЗАМКНЕНІ ВНАСЛІДОК СТРАЙКУ.

МОНТРЕАЛ (Канада). — Бюрові міські наємці вийшли на страйк тому, що управа міста не сповнила їхніх домагань в справі підвишки плати. Внаслідок цього міські бюра перестали цілковито функціонувати і лише оператори елевейторів стоять на своїх позиціях, щоб возити урядовців, які не явилися до праці.

ФЕДЕРАЛЬНИЙ УРЯД ЗАКУПИВ НАДВИШКУ ҐАЗЕТНОГО ПАПЕРУ.

ВАШИНҐТОН. — Рада Воєнної Продукції закупила надвишку 182,000 тон ґазетного паперу, який випродукували канадійські папірні на замовлення американських видавців. Уряд збереже цей папір як резерву до другої половини 1944. р.

ПОМЕР АМЕРИКАНСЬКИЙ ВОЄННИЙ МЕТЕОРОЛЬОҐІСТ.

НЮ ЙОРК. — Знаний загально кожному, хто інтересувався погодою, д-р Джеймс Генрі Кімбел, управитель нюйорського федерального метеорольоґічного бюра, помер нагло в 69 р. життя 21. грудня ранком, в часі читання книжки, приготовляючися йти до праці. Він сидів на кріслі і серед читання заснув. Його спів-льокатор, теж урядовець того самого бюра, не міг його збудити і повідомив владу. Кімбел був знавцем погоди від 50 літ. Останніх два роки він присвятив для заповідання погоди по цілому світі для вжитку американських воєнних властей. На цьому становищі він є незаступний. Він знав майже кожен американський літак і вмів передбачити для кожного „його" погоду.

ВАЖНА РОЛЯ ПРИВАТНИХ ЛЕТУНСЬКИХ КОМПАНІЙ У ВІЙНІ.

ВАШИНҐТОН. — Колиб не поміч приватних американських летунських підприємств, то відвоювання алеутських островів булоб відложене на місяці — таке звідомляє Бюро Воєнних Інформацій. При цій нагоді бюро подає подробиці, досі збережені як воєнну тайну, про розміри допомоги приватних летунських компаній у воєнному ділі Злучених Держав. Майже половину літаків, що ними оперує 18 приватних американських ліній, забрав уряд для вжитку на війні. Літаки сповняють важну ролю при воєнних транспортах, але вони теж не занедбують і потреб цивільного населення.

ЗИСКИ ПРИ ВОЄННИХ ЗАМОВЛЕННЯХ.

ВАШИНҐТОН. — Тому, що деякі підприємства підняли крик проти переміни контрактів збоку уряду з воєнними підприємствами, підсекретар воєнного департаменту Роберт П. Петерсон виявив, що це діється тому, що деякі підприємства тягнуть велитенські зиски з дотеперішних контрактів, в певних випадках навіть по 50 відсотків. Зате велике число малих підприємств радо годиться на переміну контрактів, бо тоді є нагода і для них дещо заробити, крім цього, що державний скарб заощаджує міліони.

Велес обстоює свободу преси як запоруку миру

НЮ ЙОРК. — У своїй третій синдикованій статті бувший підсекретар стейту Сомнер Велес підкреслює вагу своїх давніших помічень у справах свободи преси для забезпеки світового миру. Він пригадує, як то він висловив надію, що американський нарід домагатиметься від ново-плянованого міжнародного тіла забезпеки певних вроджених свобід для всіх народів світу, як: свободи релігії, свободи слова і свободи інформацій. Цих свобід не годиться нікому відбирати. Тому кожна держава, яка підпише своє приступлення до міжнародньої орґанізації держав, має обовязково виказати, що її конституція дає запоруку згаданих свобід для свого населення. Він виказує на прикладі Німеччини, як то там наперед поневолена преса подавала неправдиві інформації населенню, щоб його зааґітувати до несправедливої війни. Таке може статися і в майбутности. Кожна держава, яка заборонить пресі свобідний доступ до інформацій, стає тим самим небезпекою для всесвітного миру. Появилися закиди, каже Велес, що таке домагання криє в собі домагання, щоб кожна держава стала републикою і щоб позбулася права самовизначення. Велес відповідає, що конституційна монархія належить до свобідних держав, а право самовизначення держави обіймає теж право народу висловитися свобідно про свою долю. При цій нагоді автор запитує: „Чи можна допустити, щоб який небудь нарід сьогодні відкинув нарочно нагоду до цих засад людської свободи?". А коли яка держава пічне заборонювати згадані свободи свому народови, вона тимсамим уже стає небезпекою для миру. Тому важну прислугу роблять людству американські ґазети, коли вони домагаються постанови, щоб усі народи могли довідатися правди і не дати себе втягнути наслїпо до війни в майбутности.

ВІЙНА СТРИМАЛА УПРОМИСЛОВЛЕННЯ БРАЗИЛІЇ

НЮ ЙОРК. — Започаткована індустріялізація Бразилії дізнала припинення внаслідок війни, всупереч загальному переконанню, що війна якраз пособляє індустріялізацію. Такі інформації подав Джордж Е. Квайзенбері, секретар Автомотивного Клюбу після свого повороту із 16,000-милевої подорожи до Південної Америки. Це сталося снаслідок контрактів, які уряд поробив ще перед війною, а які мали спеціяльні застороги на час війни.

Арештують 5 визначних французів за державну зраду

АЛЖІР. — На приказ Французького Комітету Національного Визволення арештовано пятьох визначних французьких політиків під закидом зради французької держави. Є ними: бувший премієр Пієр-Етієн Фляндеи, бувший вішівський міністер нутрішніх справ Марсель Пейрутон, бувший вішівський секретар інформації [illegible], бувший генеральний губернатор французької Західної Африки Пієр Буасон та бувший посол Андре Алберт.

Арештовано їх на приказ комісаря судівництва Франсуа де Ментона, котрий це зробив на припоручення Комітету по дво-дневному розсліді відкритих про арештованих фактів. Які саме факти відкрито про них, не сказано, а комісар заявив тільки, що їм закидується державну зраду. Комітет здавна підозрівав згаданих політиків за співпрацю з наставленим німцями урядом у Віші, на чолі котрого стоять Петен та Ляваль. Цим людям закидували публично, що вони тайно співпрацювали з німцями та на різний спосіб підривали роботу французів, що відносяться прихильно до Аліянтів.

У своїй радіовій заяві про арешт Комітет назвав його превенційним: себто арешт має на цілі не дати арештованим вести далі зрадницьку роботу.

ПЛЯНИ КОМІТЕТУ ДЕ ҐОЛЯ ЩОДО ФРАНЦІЇ

АЛЖІР. — Французький Комітет Національного Визволення подав подробиці свого пляну щодо реставрації републиканського уряду в Франції по її заняттю аліянтськими силами. Ціль цеї реставрації в тому, аби створити сильну Францію, яка відограла би поважну ролю в освободженій Европі. Комітет мав би вважатися в Франції через якийсь час її тимчасовим урядом.

ФРАНКО ПРОБУЄ АПІЗЕРСЬКОЇ ПОЛІТИКИ СУПРОТИ АЛІЯНТІВ

ЛОНДОН. — Ґенерал Франко розвязав Еспанську Міліцію Фалянхістів.

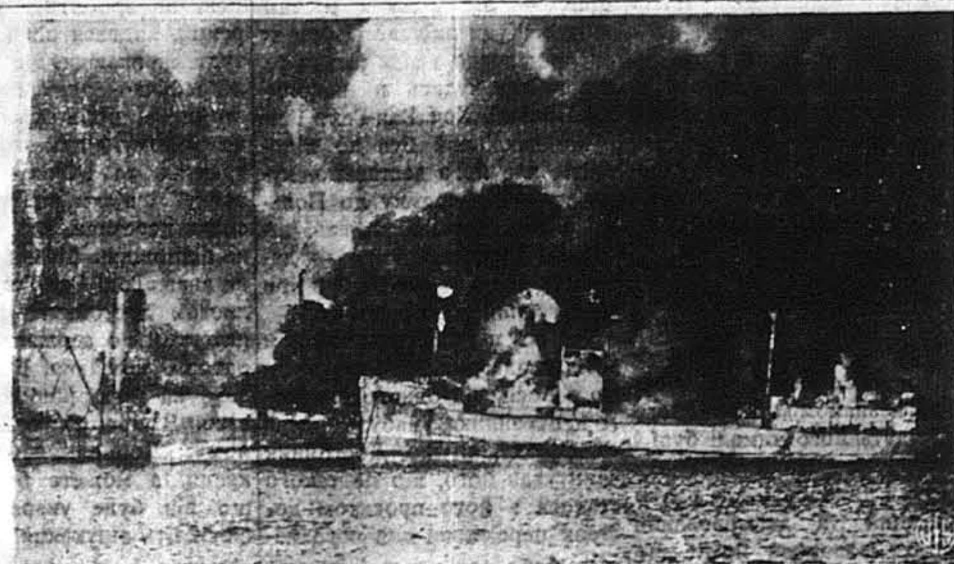
Цей крок уважають так тут, як і в Еспанії, за спробу заспокоїти Аліянтів.

Притокою розвязки послужили еспанському диктаторови недавний напад фалянхістів на британський консулят у Сараґосі, а потім напад їх на американський консулят у Валенсії.

Фалянхісти були тісно звязані з вибраною ґвардією націстів та італійськими чорносорочковцями. Їх міліція стояла в різкій певній опозиції до еспанської армії.

ФРАНЦУЗИ БОЯТЬСЯ НОВОЇ НАЦІСТИЧНОЇ РЕКРУТАЦІЇ РОБІТНИКІВ

БЕРН. — Німеччина домагається від Франції щораз більшого контингента робітника, хоча цим разом домагання закрите машкарою допомоги для уряду в Віші для стягнення робітників до французьких фабрик амуніції. Це є очевидно поміч Німеччині, бо французькі фабрики амуніції виконують тепер замовлення німецької армії. Французькі ґазети містять тепер великі оголошення за фаховими робітниками в металевих і звязаних з ними промислах. Деякі оголошення подають неправдиво, що праця йде на французький рахунок.

ВЕЛИКА АЛІЯНТСЬКА ВТРАТА.—Полумя гуде з трьох аліянтських кораблів, що занялися від німецьких бомб в італійському порті Барі, коли на них налетіли німецькі бомбовики 2. грудня. 17 кораблів стояло в порті при причалах і на котвицях, 5 з них були американські. Понад 1,000 осіб згинуло підчас рейду.

ВЕЛИКИЙ РЕЙД НА ФРАНКФУРТ

ЛОНДОН. — Понад 800 чотиро-моторових бомбовиків з британської повітряної сили, одна з наймогутніших армад в історії літунства, перевела вдачний рейд на важний німецький промисловий центр Франкфурт над Меном, що має великі фабрики хемікалій та амуніції. Скинено тут понад 2,250 тон бомб, між котрими були бомби по 4 тони ваги.

Менший рейд зроблено рівночасно на два попри себе положені міста Мангайм і Людвіґсгафен. Ще менші літаки зробили налети на різні цілі в західній Німеччині й Бельґії. В усіх цих операціях Аліянти втратили 42 літаки.

АМЕРИКАНСЬКИЙ РЕЙД НА СОФІЮ.

АЛЖІР. — Аліянтські бомбовики били по Греції й Болгарії. У Софії, столиці Болгарії, вони знищили головний залізничий дворець, а в Греції розбили летунський майдан в Елевзісі, коло Атен.

Проти американських „літаючих фортець" вилетіли німецькі боєвики й американці зострілили 28.

ЮГОСЛАВСЬКІ ПАРТИЗАНИ ВОЮЮТЬ НА 350 МИЛЬ ДОВГОМУ ФРОНТІ.

КАІРО. — С. Л. Сулцберґер, кореспондент „Ню Йорк Таймсу", каже, що югославська партизанська армія Броза Тіта має зорґанізованих 250,000 людей, чоловіків і жінок. Вона бореться проти найкращих полків Гітлера на 350 миль довгому фронті між Юлійськими Альпами в Славонії на півночі й Альбанією на полудні. Проти неї стоїть більше німецьких дивізій, ніж проти американських і британських військ в Італії. За свій завзятий спротив вона дістає допомогу від Америки й Британії й при їх команді є американські й британські військові місії.

Ідеольоґічно на них має великий вплив комунізм, і вони з тим не криються. Політично вони за[illegible] ських народів без спеціяльних прав для нікого з них. Не дивлячися на те, Аліянти віддали їм до розпорядимости свої летунські бази в Італії та посилають їм кораблями величезні ладунки зброї й амуніції: гармати, троки, уніформи, медикаменти й спеціяльні воєнні апарати.

Уряд Броза має в собі людей різних поглядів: від старих комуністів до давних реакціонерів. Він видає свої гроші й затягає позички. Має свою почту, залізницю, міністерство рільництва та міністерство освіти для ширення освіти між селянством.

ЧЕРВОНА АРМІЯ 20 МИЛЬ ВІД ВІТЕБСЬКА.

ЛОНДОН. — Балтійська армія Росії, що оперує з бази Невеля на залізничу лінію Вітебськ-Пропойськ, заняла сто заселених місцевостей, вбила 1,600 німців та підійшла на віддаль 20 миль від бастіону німецької оборони, Вітебська, котрий тепер загрожений з двох боків. Червона армія заняла Гробалі.

Рівночасно червона армія зліквідувала німецьку позицію на південнім березі Дніпра проти Херсону, де в три-дневім бою вбито понад 2,000 німців, знищено 21 повзів, 78 гармат та забрано велику масу воєнних бранців.

Поза ці дві перемоги червона армія доносить, що цілий 800 миль довгий фронт горить завзятими боями. Вона відбила завзяті наступи ворога коло Коростеня й Кірового.

КАНАДІЙЦІ ВДЕРЛИСЯ В ОРСОНЮ.

АЛЖІР. — Американські війська, котрі заняли Сан Пієтро, утвердили свої позиції й очищували околицю з останків ворога. Вони стоять тепер шість миль від Кассіка. Інші американські відділи заняли гору Спінучіо, коло міста Філіняно, і посунулися на півтора милі наперед.

Канадійські війська восьмої армії вдерлися до міста Орсоні.

ДАЛЬШИЙ АЛІЯНТСЬКИЙ НАСТУП НА НОВІЙ ҐВІНЕЇ.

АЛІЯНТСЬКА ГОЛОВНА КВАТИРА НА ПІВДЕННО-ЗАХІДНОМУ ПАЦИФІКУ. — Аліянтські сили на Новій Ґвінеї захопили Фортифікейшен Пойнт, що лежить дві милі на північ від ріки Мусувенґа, а війська, що посуваються долиною ріки Раму, заняли Кесевей, 20 миль понижче сильної японської бази в Боґаджімі.

На Новій Британії боїв не було, але бомбовики били знову по Рабавлю, а інші летунські відділи поцілили чотири транспортові кораблі коло Нової Ірляндії.

Секретар Накс подав у Вашинґтоні ґазетярам вістку, що японці відтягають уже свої сили з південної частини острова Буґанвилу.

ДАЛЬШІ ПЕРЕМОГИ КИТАЙЦІВ.

ЧУНҐКІНҐ. — Китайські війська заняли в „рижовій мисці" дальші чотири міста: Лісіен, Нансіен, Цінґшіґ та Ансіянґ. Цим завершено відбиття від ворога половини цеї округи, що представляє велике значення для Китаю.

"SVOBODA" (Ukrainian Daily)

FOUNDED 1893

Ukrainian newspaper published daily except Sundays, Mondays and holidays by the Ukrainian National Association, Inc., at 81-83 Grand Street, Jersey City, N. J.

Entered as Second Class Mail Matter at the Post Office of Jersey City, N. J. on March 30, 1911 under the Act of March 8, 1879.

Accepted for mailing at special rate of postage provided for in Section 1103 of the Act of October 3, 1917 authorized July 31, 1918.

Письменний текст оголошення має бути в адміністрації 48 годин перед появою числа, в котрім оголошуючий хоче мати своє оголошення.

ПЕРЕДПЛАТА:		SUBSCRIPTION RATES:	
Поодинокє число три центи.		Three cents a copy.	
На рік	$7.00	One year	$7.00
на пів року	$3.75	Six months	$3.75
На три місяці	$2.00	Three months	$2.00
Число з суботи (з англійською частиною):		Saturday's Issue (with Ukrainian Weekly):	

За оголошення редакція не відповідає.

За кожну зміну адреси платиться 10 центів.

З Канади належить посилати гроші лише на т. зв. Foreign Money Order.

Адреса: "SVOBODA," P. O. Box 346, JERSEY CITY, N. J.

Бажають знати більше

Спиводу конференцій великих держав у Москві Каїрі й Тегерані написано вже було дуже багато, а прецінь сказано дуже мало. Через те й дивуватися не можна, що як уже прогомоніли всі офіціяльні звіти з тих конференцій та урядові пояснення головних їх учасників, багато людей ще виступило зо запитами й вимаганнями вияснення то одної то другої справи.

Інколи людина й не хоче питання поставити, а тимчасом росписавшися про ті події, мимоволі, може навіть не здаючи собі з цього справи, вискочить зо запитом. Трапилося таке оноді відомій американській журналістці Ан О'Гер МекКормик. Писала вона статтю про конференції на Близькому Сході й стала витягати для американців як головну научку з них зрозуміння розміру їх сил. Мовляв, з тих конференцій американці повинні витягнути як найважнішу лекцію зрозуміння, що не все в світі йде по американському приказу. Американці пішли на міждержавні конференції й там вони сказали своє слово; та з цього ще не виходить, що світова політика піде по їх слову, себто так, як їм хочеться. Певна річ, голос Америки в світі сильний, ще сильніший він, коли вона говорить на конференції трьох, чи чотирьох держав, але й тоді не її одної голос чує світ. Світ чує цілий хор; хоча в тому хорі є й голос Америки, все таки часто світ не може в хорі пізнати голосу Америки.

Ці замітні слова журналістки може й образять когось з тих американців, що задивлені на їх півтора-сот міліонову державу, на кольосальні простори Америки, на її ґіґантський розвій і на ще більші можливости, хотіли би може, аби голос Америки переважав у всяких міждержавних зборах. Одначе такі почування могли би появлятися хіба в людей, які керуються самими тільки бажаннями, а не оглядаються на дійсність. У нормальних американців конференції в Каїро й Тегарані мусіли зробити якраз таке враження, як про це говорить МекКормик. Тому в цих людей, конференції в Каїрі й Тегерані мусіли викликати зацікавлення. Коли на тих конференціях голос Америки не був одиноко вирішальним, коли там роблено якісь компроміси між бажаннями представлених держав, то всякому думаючому американцеви, який приняв уже лекцію, що американська потуга ще не вирішає всіх справ, хотілося би знати: які саме бажання виявила на тих конференціях Америка, які бажання мали Британія й Росія? І як наконець склалися ці три волі в одну волю? На що властиво три потуги взаїмними уступствами собі згодилися?

Як війна скінчиться...

Як по всьому світі, так і в нас не зважаючи на те, що ми знаходимось у самому найвищому верху воєнних зусиль, думають теж і про те, що то буде, як війна закінчиться.

Рофос М. Джовнс (Атлентик Монтлі, грудень 1943) пише на ту тему і підносить деякі точки, на які вартує звернути увагу.

В першу чергу треба подбати, каже він, якщо має запанувати мир, про тих, що не мають пристановища, даху над головою та що їсти.

Далі треба брати під увагу, що живемо в епосі, де у всіх краях і серед усіх народів зродилось бажання жити вільнішим життям, навіть у тих, що ми їх звикли вважати зацофаними.

Супроти цього не можна думати, що може вернути старий світ, що існував перед цею війною. У тому новому світі відграватиме велику ролю віра в Бога, що додасть людству нової творчої сили. Ось та віра оживе, стане динамічною, а принаймні так мусить статись, якщо маємо зажити щасливішим життям. А це буде можливе тільки тоді, коли відхилимось від матеріялізму, а звернемо більшу увагу на те, чого душа потребує. А. тим, чим є для тіла вітаміни, є для душі — віра. Значиться, що разом з політичним і економічним поступом, наступить теж і велике релігійне відродження. Воно повинно нас переродити і заставити рахуватись з моральними законами.

Іншими словами, ми зачнемо по війні звертати більшу увагу на речі, що надають людському життю глибший змисл. Отже на духову сторону людини. А як так, каже Р. М. Джовнс, то отвираеться для Церкви нове велике поле. А тим самим для християнства, що мусить дійти до найширших мас у своїй повній чистоті, себто в такому виді, як його видно з науки Христа. А це повинно довести до обєднання усіх християн в одно велике тіло.

Ось такі голоси появляються тепер щораз частіше. Вони вказують на те, що матеріялістичне думання та виховання доводить до світових катастроф і трагедій. Тому, щоби цьому зарадити, то замало війну виграти і перемогти ворожу воєнну машину. Ще треба перемогти внутрі нації матеріялістичного ворога. І перемогти його всюди, в кожній нації. Тоді й буде краща надія на ліпший світ. Довершити цього може — релігія. Вона ще найскорше й найкраще може переродити людину. І тому многі добачують у ній по війні найсильнішу зброю, якою буде можливо забезпечити світови мир, а заразом дати людству кращий соціяльний порядок.

Зворот цей до певної міри цілком природний. Коли людський розум не дописує і не може спинити важких катастроф, тоді світ звертається в інший бік — до надприродної сили.

Головне питання повоєнної відбудови

Який буде світ, що прийде по цій війні? Отсе питання товчеться постійно в усіх балачках про майбутнє. Дехто має про це свій плян, який він пробує між людей пропаґувати, інші просто пробують угадати прийдешнє, не маючи зо свого боку про це ніякого пляну.

До таких останніх належить Гайрем Модервел, автор книжки „Мир, за який ми воюємо". Він виразно признається, що ніякого мирового пляну не пропаґує, а хоче тільки скласти образ можливого повоєнного світу.

Усеж таки зараз на вступі, бо ще в самій передмові, висказує думку, що це буде світ, котрий забуде минуле, себто буде поступати не за плянами минулого, наприклад першої світової війни, а за своїми спеціяльними плянами. На його думку, цей світ буде мобілізувати технічні пристосовлення, удосконалені на протязі минулого століття, для створення нових умовин життя, серед яких кожний з нас мав би чесні шанси добути для себе слушну пайку забезпечення й добробуту.

Якщо світ справді хоче добитися такого стану, то він повинен почати вже тепер орґанізацію суспільности в цьому напрямі. Без відповідної пропаґанди й орґанізації може легко статися те саме, що сталося по першій світовій війні: не дивлячися на гарні наміри, прийшов мир, з котрого з конечности мусіла вийти нова війна.

На думку Модервела, світ по теперішній війні найдеться в багато гіршому стані, ніж він найшовся по першій світовій війні. Він не сумнівається, що війну програють держави Осі, але будова нового світу на користь людства вимагати буде найкращих зусиль та найкращого дипльоматичного хисту.

Коли нарешті держави Осі зложать зброю, Европа буде складатися не з держав, але зо соток міліонів голодних, прибитих, очайдушних людей. У більшости европейських країв не буде ніякого ефектовного уряду, щоби ним можна навіть робити мир. Обєднані Держави не будуть мати вільної руки робити те, що їм подобається. Вони будуть мусіти концентрувати свої сили на зроблення того, що мусить бути зроблене.

Це є справа незвичайно великої ваги. Прецінь, які пляни мира не робленоб, і хтоб їх не робив, то все за основу їх брано припущення, що в світі будуть існувати утверджені уряди. Але такі уряди аж тоді можуть появитися, коли буде завершена складна робота коло суспільної й економічної відбудови. Без цього ніякий плян тривалого мира не має ніяких шансів.

Розклад Европи.

Щодо повоєнної ситуації багато річей не можна зовсім передбачити. На нещастя, можна передбачити: зубожіння й розклад Европи.

Тотальна війна означає концентрацію кожної людини й кожної річи для воювання. Для цеї цілі збирається й зброїться велику армію, для цеї цілі кермується примислову продукцію, для цеї цілі ведеться пропаґанду за воєнний дух, для цеї цілі реґіментується освіту й волю й віру населення для піддержання армії. Для цеї цілі орґанізується всі видимі й невидимі льояльности й вірування й звички народу.

Для цеї цілі навіть викручується звичайні нормальні основи щоденного бизнесу. Під цим треба розуміти ті нормальні певности, про котрі ми ніколи не думаємо, а котрі прецінь ми приймаємо за певно існуючі, коли займаємося життевим бизнесом. Отже припущення, що ваш банк, де ви маєте гроші, є чесний; що театр, до котрого ви купили білет, дасть обіцяну штуку й, що як ви ввійдете до театру, вас там ніхто не арештує; що корпорація, до котрої ви належите, веде бизнес чесно й має законну охорону. В тотальній війні всі такі певности викривлюється або нищиться, як цього потребує ведення війни.

У тотальній війні громадянство удержується в цілости силою воєнної поліції. Як цеї поліції не стане, то громадянство наново розпадеться на частини, з котрих воно було зложене. Це означає розклад держав. Як не стане влади, котра держава силою громадянство в цілости як державу, то держава роспадеться на тисячі груп, з котрих кожна буде пробувати бути законом сама про себе. Модервел називає цей процес узятим з природних наук словом фраґментації.

Війна війні не рівня.

Модервел звертає увагу, що історія воєн немовби вказувала на те, що чим далі, тим глибші наслідки для суспільности має війна. У французько-німецькій війні (70 літ тому) знищено армії, багато маєтків, відібрано Франції багато території, але селянин ще далі працював на своїй фармі, банкир інвестував свої ощадности в заграничні залізниці, а державний урядник виконував прикази того самого уряду. По пятьох роках Франція сплатила кольосальну воєнну контрибуцію, наложену на неї переможною Німеччиною.

По першій світовій війні знищення було сильніше. Настав хаос у відношенню кляс, захиталися вартости власности й влада. Ще ніколи ніяка держава не переходила такої кризи, як її переходила Німеччина. А всеж таки Німеччина пепейшла через неї, а перейшла тому, бо політичні партії, промислові юнії, міські уряди, промислові підприємства заховалися просто недіткнені.

Теперішня війна зробить багато більше знищення. Вона вже багато знищила. „Націстична революція" вже наробила багато знищення: вона повалила стару Европу, вона завела свою Европу, зо своїми наймитами, концентраційними таборами й розстрілами. Як повалиться цю націстичну будову, не буде націстичної Европи, і не буде старої Европи, яку націсти знищили. Отсе є різниця між двома світовими війнами: перша зубожіла й потрясла Европою, друга розбє її на куски. Як далеко буде розтягатися ця націстична Европа? Кілько з неї буде врятовано?

Модервел каже, що приявність аліянтських армій не потрапить багато врятувати з націстичної Европи. Не можна робити собі про ці перевороти по другій світовій війні ніяких ілюзій на основі першої світової війни. По першій світовій війні пішла революція парадами: багато кричали, мало стріляли. Цим разом, як не стане націстичних армій, будуть не багато говорити, а ділати ножем і скорострілом.

Передусім націстичні військові головачі готовляться вже тепер до завзятої оборони. Кожне місто, у кожнім місті кожний блок, у кожнім блоку кожний дім приготовано до оборони. Це тільки збільшить завзяття їх ворогів. Їх буде подостатком. І зброї в них буде теж немало. І в темних улицях буде можна її добувати від націстів.

Люди пробудяться одного дня без уряду, бо націсти вже скасували всі уряди кромі свого, а завішення зброї покасує ці уряди. Місцева поліція не буде знати, кого слухати. Урядники не будуть знати імен голов урядів. Не один націст паде жертвою пімсти.

Повстануть комітети політиків, краєві й місцеві, і будуть голосити себе урядом. Але такі кліки правити не можуть. Відай скорше будуть зводити бої між собою. Королі вернуться може до рідних країв, але, з малими виїмками, їх за пануючих не будуть признавати. Прийдеться творити нові уряди здолу, а на це буде треба місяців, як не років.

Хліба мало.

Одною з найбільших потреб людей буде як звичайно пожива. Та з упадком урядів не буде кому ґарантувати, що кожне місто дістане необхідний йому пайок. Зрештою припаси поживи будуть вичерпані. Крамниці будуть без потрібних річей. Фармері не будуть приносити харчів на ринки, бо не будуть певні за те щось дістати, зрештою будуть боятися й за життя. Підуть чутки, що фармери мають на фармах усього подостатком, але держать для підбивання цін. Підуть тисячі міщан на села шукати поживи. Та залізниці будуть переповнені, або зовсім не будуть курсувати. Або будуть курсувати з опізненням.

Розійдеться влада, і ціни стануть іти в гору. Настане інфляція. Гроші втратять свою вартість. Пропадуть права власности на шери, уділи. Втратять усяку дійсну вартість морґеджі. Не буде банкового кредиту. Торговля й фінанси будуть зведені до рівня вуличного торгу або заставного дому. Промисли будуть аж пищати за сирівцями, а їх буде обмаль.

Зброї подостатком.

Серед таких умовин буде подостатком хіба зброї, оставленої вояками й арміями. Міліони европейців будуть її мати, різного роду. І повстануть різні оборонні відділи, громадянські комітети, муніціпальні баталіони, консервативні, патріотичні, національні, юнійні. У багатьох частинах Европи заведуться війни: будуть патріотичні армії воювати одна з одною, аби заскочити мирову конференцію доконаним фактом. Це будуть ідеольоґічні війни.

Серед таких умовин кримінальні типи будуть мати великі шанси. Націсти певно будуть удавати зо себе одиноку владу.

Маси будуть мандрувати по Европі, бо націсти прогнали з домів принаймні десять міліонів людей. Як не стане націстичної влати, ці люди заллють залізниці, завалять дороги, з дітьми, домашньою обстановою. Місцева поліція буде безрадна. Як цих людей довезти домів? І що з ним там робити?

При кінці війни в Европі буде принаймні 15 людей в арміях. Як розмобілізувати таку масу людей? Що зробити з кольосальними п р и п а с ами зброї, які ці міліони покинуть? Що зробити з армійками, які певно останутся по розбиттю великих армій? Що зробити з ними, як вони будуть далі слухати своїх командантів, удавати уряд, або грабити добро, реквірувати маєтки?

Ось нам дещо з того, що може статися в Европі в день завішення зброї, а з чим прийдеться в першу міру справлятись переможним арміям.

ІВАН ФРАНКО

Борислав Сміється

(Повість)

90)

Пізно вночі вернув Бенедьо до хати. В хаті не було нікого. Матій також був на роботі, — сам Герман конче просив його, щоби робив при його ямі, по пятнадцять шісток обіцяв, і старий Матій на радощах подався. Яма була глибока, але більша її часть була забита, — нафти не було. Зате в глибині около двадцять сяжнів ішов перший поверх штолень, а пять сяжнів нижче — другий поверх, далі — третій, у котрім тепер робилось. Яма була багата, — штольні давали денно коло десять сотнарів воску, а таких багатих ям було у Германа звиш вісімдесять. І Матій прийшов з роботи пізно вночи, змучений, ледве живий, і скоро тільки до хати, кинувся на постіль і заснув, як колода.

Він і не бачив, як оподалік за ним на пальцях скрадався вулицями Мортко, як він, коли Матій увійшов до хати, не замкнувши дверей, вшмигнувся до сіней і скулився в кутику, як вкінці, коли Матій замкнув двері, розібрався і заснув, — тихесенько вповз до хати, висунув спід печі скриньку з грішми, взяв її під паху і поповз із хати.

Ніхто не бачив цього, хіба блідолиций місяць, що час від часу боязко визирав ізза хмари. І ніхто не чув, як калатнув деревяний замок у сінних дверях, як рипнули двері, як почупкав Мортко долі вулицею, — ніхто не чув цього, хіба холодний вітер, що різко шумів з устоку на Борислав і стогнав і завивав у крутих берегах недалекої річки.

На другий день крик і ґвалт зробився в Матієвій хаті — скринька, робітницька каса, пропала без сліду.

На другий день усі робітники пізнали, що вони завчасно сміялися! Власники стрінули їх з насмішкою, а то й з наруґами і погрозами. Платню відразу знизили ще нижче попередньої, на безсильні прокляття і погрози обдурених робітників відповідали тільки сміхом.

— А щоб ви знали, дурні, як з нами воювати! А де ваша каса, га? Ви гадали, що ми ні з цього, ні з того будемо вам касу складати? Постійте трохи, випчихайтеся! Борислав, то ми! І ми тепер сміємося з вас!

XVIII.

З дивним якимось прочуттям вибирався Ван-Гехт з Відня в дорогу до Галичини. Щось немов говорило йому, що в тім новім незнайомім для нього світі ждуть його чималі бурі і пригоди, жде його чи трохи гризоти і прикрості. Але розум і писаний та леґалізований контракт говорили йому, що в тім новім світі жде його маєток і достаток, і він не мав причини не вірити цьому другому, виразному голосови.

Вибираючися в даледу і непевну дорогу, він подумав, що придавсяб йому помічник, і гадка його скинула зараз на Шеффеля. Де він і що з ним сталося? Він побіг до поліції, — там вказали йому помешкання його колишнього асистента. Але в помешканню Ван-Гехт асистенка свого не застав, — від кількох місяців виїхав. Куди виїхав? Цього не знали напевно, знали тільки те, що виїхав кудись в напрямку Польщі. Хоч Ван-Гехт і не дуже наклінний був до підозрінь, але його заставило, куди таки в напрямку до Польщі міг виїхати Шеффель. „А шкода, що його нема, — думалось йому, — міг би був при мені гарний гріш заробити!"

Аж ось перед самим виїздом з Відня одержав Ван-Гехт письмо з Росії, від одного високого достойника, мабуть члена св. синоду, чи що. Достойник запитував його, що це такого сталося з його проєктом доставив церезини і для чого наміри його розбилися і чи, може, він продав свій патент „Спілці земного воску", котра давно вже зробила з св. синодом контракт на ту доставу зложила 100,000 рублів кавції і швидко має постачити перший ладунок, 50,000 сотнарів: Грім з ясного неба не був би так перелякав бідного Ван-Гехта, як це дружне письмо. „А це що такого? — скрикнув він. — Це відки така кара Божа на мене? Хто смів, хто міг мені це зробити?" Мов опарений, кидався він сюди і туди, не знаючи, що діяти. Телеграфічно запитав свого достойника, щоби був ласкав донести йому, з ким стоїть у контрактах та „Спілка земного воску" і відки надіється присилки церезини, але достойник не відповідав, бо мабуть, і сам не знав. Тоді Ван-Гехт побіг з листом достойника і з своїм патентом до державної прокураторії, звіщаючи її про намірене на його шкоду ошуканство. В прокураторії сказали йому: „Добре, винайдіть ошуканця, а можете бути певні, що він буде укараний". Ба, винайдіть ошуканця! Колиб то він знав його, колиб знав, де він є! Мов лихорадкою битий, побіг Ван-Гехт до цлового уряду і виєднав розпорядження, щоби по причині узасадненого підозріння про ошуканство всі посилки земного воску, що йдуть з Галичини до Росії і Румунії, підлягали докладній ревізії, а колиб між ними показалася церезина, то щоб була притримана і, як річевий доказ, відослана до державної прокураторії. Сам своїм коштом, не жадучи бюрократичного порядку, Ван-Гехт розтелеграфував те розпорядження по всіх награничних коморах, додаючи від себе обіцянку щедрої нагороди для того урядника, котрий викриє ошуканську посилку. Так упорядившися, Ван Гехт аж відітхнув і, швидко зібравшися, рушив у дорогу.

(Дальше буде).

З БЮЛЕТИНУ ОФІСУ ВОЄННИХ ІНФОРМАЦІЙ

Німеччина загрожена з трьох сторін.

Німецьке радіо вже говорить народови правду про те, як стоїть справа на совітськім фронті.

Знавець військових справ берлінської радіовисильні, генерал-лейтнант Курт Дітмар, виглосив 7. грудня промову, в якій остерігав німецький нарід, що Совєти робитимуть зимовий наступ.

Він сказав в своїй радіопромові, як повідомляє Коломбія Бродкестінґ Систем, що „зима напевно дасть ворогови більшу свободу рухів". А дотого „не забувайте, наш фронт в останніх пятьох місяцях був під нечуваним напором. Ми були приневолені робити великі зусилля".

„Останною ціллю німецької армії вже не є здобуття перемоги. Наша остаточна ціль є ясна всякому, дома і на фронті. Ми хочемо знищити ворожу силу волі, якою він хоче знищити нас".

Східний фронт вже більше не є одинокою журбою Німеччини. „Велика Трійця" вирішила, що будучі удари падатимуть в однаковій мірі з полудня і з заходу. Перед нею стоїть питання розподілу чисельно менших воєнних сил, аби не дати себе знищити найбільшій воєнній машині, яку досі знав світ.

Гітлер переконався, що злучені сили Злучених Держав, Великої Британії і Совєтського Союза, цілком перевищають — колись горду його мілітарну силу — на землі, на морю і в повітрю. Пропорціонально сили стоять так, що два його вояки бються проти трьох аліянтських, а його повітряна сила змаліла до того, що аліянтська сьогодні втроє більша. Аліянтська фльота контролює моря довкола Гітлерової континентальної твердині, а дотого сухопутна, морська і повітряна сила Обєднаних Держав росте з кождим днем.

Німеччина може ще зібрати 320 дивізій, що разом з недивізійними формаціями становилиб воюючу силу 5,500,000 вояків. Крім того вона ще має около 3,500,000 до 4,000,000 військових, що займаються доставою воєнних припасів і таких, що заняті при адміністрації.

Щодо Обєднаних Держав то самий Совєтський Союз має більшу армію. Правда, що точного числа совєтської військової сили ніхто не знає, але військові знавці кажуть, що цілком булиб здивовані, якби показалося, що Червона Армія має не менкше як 350 дивізій з боєздатними формаціями більш як 6,000,000 людей.

Британські й американські сили на Середземноморі й в Англії ще не такі великі, як має Совєтський Союз, але вони напевно сягають двох або трьох мілїонів і постійно ростуть.

Тому, що совєтська армія добре вишколена, що має силу і добре беться, головний німецький штаб мусить тримати дві третих части своєї армії на східному фронті. Сталін сказав шестого листопада, що німці мають на східнім фронті 207 дивізій, але бажаючи здержати совєтський наступ, вони могли ще більше там кинути.

Решту своїх збройних сил німці тримають деінде. У Франції, Бельгії і Голяндії є около 40 дивізий, в Норвеґії 12, в Фінляндії 7, в Італії 25, а на Балканах і в Греції 23 дивізії. З того виходить, що німці цілком не мають стратеґічних резерв, які малиб добре військове вишколення і булиб далеко за фронтом, щоби вразі потреби їх можна післати на котрий будь фронт.

Очевидно, що це зовсім не значить, що Німеччина не може добре битися з Аліянтами, але кожному ясно, що як зреалізується єдність і постанову Тегеранської конференції — то можемо бути певні, що перемога над Гітлером буде так неминучою, як приплив води на французькому побережжі.

В норвезьких робітничих таборах є 30,000 совєтських полонених.

ВАШИНҐТОН. — Контрольована німцями норвезька преса недавно писала, що в робітничих таборах північної части Норвеґії находиться около 30,000 совєтських полонених. Зроблений норвежцями звіт про відносини в робітничих таборах говорить, що більшість вояків попали в німецький полон літом й осінню 1941 року.

Дальше в звіті говориться, що більшість робітничих таборів будовані на скору руку, бо їх перевозять з одного місця в друге. Як тільки полонені скінчать будову укріплення на зимнім норвезькім побережжі, то їх негайно перевозять в друге місце. З того приводу вічні вітри і студінь в північній части Норвеґії постійно вязнів переслідують. Поінформовані люди говорять, що цих 30,000 совєтських полонених є останки більшого числа зрадливого нападу літом 1941 року. Велике число совєтських полонених вмерли з голоду і від студені.

З усіх робітничих таборів для совєтських полонених в тій части Норвеґії, є тільки один солідно збудований. Цей табор є під наглядом німецького ґенерала, котрий в розмові з норвезьким журналістом квіслінґівського наставлення призвав, що „натурально" не можна припускати аби переноси робітничих таборів на півночі були такі вигідні, як ті в яких міститься його головна кватира.

Контрольована німцями норвезька преса тільки натяками вказує на те, яку полонені сповняють роботу, али загально відомо, що націсти в безоглядній експльоатації норвезьких лісів й інших природних багатств, послугуються совєтськими полоненими скільки можуть. Крім того, щоби докінчити будову укріплень на норвезьким побережжі, вони імпортували людей на каторжну працю навіть з Балканів.

Оприлюднений норвезькою пресою службою звіт про відносини в робітничих таборах для совєтських вязнів найбільше говорить про харчеву справу і каже, що в деяких таборах полоненим дозволено купатися, але тільки в призначенім на те дні.

Совєтських полонених постійно бомбардують пропаґандою в цілі змінити їх переконання і заставити співпрацювати з німцями. Рафіновані націсти підходили до них з псевдо-релігійною пропаґандою і старалися вязнів деморалізувати, але квіслінґівські журналісти кажуть, що „з їхньої роботи нічого путнього не виходило".

Націсти ще й інших вживали штучок, але кінець-кінців приняли плян совєтського ренеґата, ґенерала Андрія А. Власова, який гадав, що йому вдасться зорґанізувати від 300,000 до пів мілїона вояків і створити наємчу армію, що воювалаб по стороні націстів. Післанці ґенерала Власова відвідували робітничі табори і ширили націстську пропаґанду. Вони були призначені за посередників між німцями і полоненими та, як каже норвезька преса, „піддавати їм нові ідеї". Висланці Власова мали уряджувати мітинґи і розділювати в таборах плякати з написами, що істнуючий совєтський уряд „є гріхом проти російського народу".

Власов і його «післанці» не найшли в робітничих таборах багато охотників. Замісць зорґанізувати армію з триста тисяч людей, йому вдалося склеїти меншу як 15,000 армію, і то переважно з еміґрантів, так званих „Білоґвардійців", що крутилися по европейських столичних містах. Недавно Власові „козаки" ренеґати, під командою німців, зявилися в Югославії і плюндрували югославські села та палили безборонних селян.

Загально припускають, що невдача яку потерпів Власов в орґанізуванні совєтських полонених до армії, остаточно переконала німців, що їм ніколи не вдасться намовити совєтських полонених до співпраці з націстами.

Не подорожуйте в часі свят.

Бюро Оборонної Транспортації звертається до цивільного населення з просьбою, щоби від 17. грудня до 20. січня здержалося від подорожів для розривки — на босах і поїздах.

Державні урядовці говорять, що між Різдвом і Новим Роком люди відбувають подорожі для розривки в більшому числі, як в іншому часі. Якщо цього року теж так буде, то залізниці і боси будуть завалені до тої міри, що для багатьох подорожних нестане місця.

Якщо цивільні люди хочуть в часі свят подорожувати, то хай памятають такі чотири пункти:

Перший: — Як недумаючі цивілі будуть подорожувати в часі між Різдвом і Новим Роком, то можуть причинитися до того, що матері, батьки, жінки і наречені через них не побачуть своїх дорогих з наших збройних сил, ще заки їх вишлють на боєвих фронт воювати.

Другий: — Памятайте, що тепер не дуже приємно подорожувати безогляду чи це робиться для приємности, чи для бизнесу. Поїзди завше переповнені і зза мілітарних цілей спізняються... При деяких поїздах нема харчівних ваґонів, а як є, то до них тяжко дістатися. Подорожні не мають де сісти і стоять по середині ваґона нераз... сотні миль, а пакунки зовсім нема де поставити.

Третий. — Якщо ви здержитесь від подорожі, то тим самим поможете розвязати питання транспортації, а ваше місце возьме той, кому дуже воно потрібне. Сидячи дома, ви причиняєтесь до кращого життя наших вояків. Уважайте, що вони мають перед собою тяжки завдання.

Четвертий. — З подорожами треба буде здержуватися ще довго, фактично — цілий час війни. Однак — це не значить, що ви не можете поїхати на вакації, якщо мусите, але вкладайте пляни аж по Новім Році.

З ЖИТТЯ ГРОМАД І ОРҐАНІЗАЦІЙ

ШЕРОН І НЮКЕСЛ, ПА.

З Листопадових Свят.

Двайцятьпятьлітну Річницю Листопадових Днів Волі України відсвяткували українські громади — шеронська і нюкеслська хоч не велично, але щиро й урочисто.

В Нюкесл відбулося це свято в неділю 21., а в Шероні 28. листопада. В обох церквах по Сл. Божій парох о. С. Мусійчук перше мав молебень за здоровля жовнірів в війську з цих парохій, а опісля панахиду за поляглих жовнірів України і Америки. Були відповідні проповіді.

Потім були малі програми концертові, зложені переважно з деклямацій і пісень листопадових, головно укладу Гайворонського. В Шероні деклямацію гарно віддала Ольга Кучмак. Промови в обох громадах мав священик.

У Нюкесл чутливо віддала підібрану деклямацію панна Т. Вересюк, знана вже тутешня гарна декляматорка. Маленька школярка Іванна Дидьо відщебетала мило віршик і пісню-сольо. Дуже гарно вивязалося тріо панни Вересюк і Юлії Войтович (Ліско) та Ольги Лопушанської (Ліско).

В обох громадах було поважне число людей. В Шероні гарну промову головно звернену до жіноцтва сказала пані Анастазія Кучмак (Данила). Вона апелювала, щоб бодро витримати воєнну заверуху, не тужити по синах-жовнірах, а вірити в їх побічний поворот. В Нюкесл крім пароха говорили п. Вересюк і Куць. В обох громадах закінчено свята спільними гостинами, але святочно і поважно, без музики і танців. В Шероні переведено збірку, що висилається як „Ювилейний Дар „Свободі" $5.

Гість.

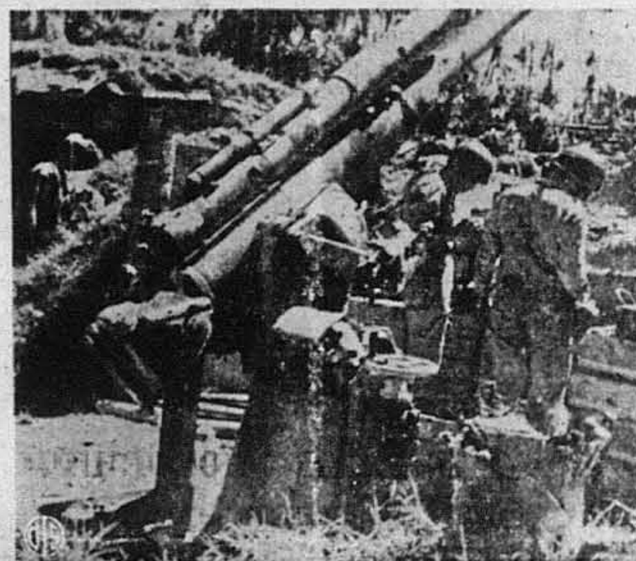
ЧИТАЙТЕ УКРАЇНСЬКІ КНИЖКИ І ҐАЗЕТИ БО ЧАСТЕ ЧИТАННЯ ВЕДЕ ДО ПРОСВІТИ. А ПРОСВІТА — ЦЕ СИЛА.

ВЖЕ ПРИЗНАЧЕНА КВОТА ДЛЯ ЧЕТВЕРТОЇ ВОЄННОЇ ПОЗИЧКИ.

НЮ ЙОРК. — Воєнна Фінансова Комісія вже призначила розмет для поодиноких стейтів і міст у часі Четвертої Воєнної Позички. Для стейту Ню Джерзі призначено квоту 600 мілїонів, а самого міста Ню Йорку визначено квоту $698,-500,000.

В ГАЛИЧИНІ ЗАМАЛО ЛІКАРІВ.

СТОКГОЛЬМ, Щвеція, (ОНА). — Німецька преса в Галичині пише, що там бракує лікарів. Бракує тому, що в Галичині перед війною було багато лікарів жидівської народности, яким тепер німці заборонили практикувати. Більшість вивезена Бог знає куди, а польські лікарі також вивтікали або забрані німцями в концентраційні табори. Старших польських лікарів націсти оставили в спокою, але сказали їм брати за візиту пацієнтів відповідно до їх чистого приходу чи зарібку. А тому, що в Галичині тепер тяжко людям жити, то й польські лікарі збідніли.

ПОЦІЛЕНА ГАРМАТА.— Занявши японську позицію в Бутарітарі, на атолю Макіні, на Ґілбертах, американці оглядають японські гармати. Показалося, що гармата мала повно дір від стрілів.

ГОЛОСИ ЧИТАЧІВ

ЧИМ Є ДЛЯ МЕНЕ „СВОБОДА"?

З нагоди Золотого Ювилею часопису Свободи, як довголітній читач і член 259. відділу У. Н. Союзу в Шікаґо, хочу і від себе дещо сказати за за цей часопис який читаю вже кругло 34 роки. Не буду багато розписуватися про діяльність часопису, бо Свобода сама за себе говорить і я вповні погоджуюся з попередними дописувачами, що Свобода була і є найпопулярнійшим українським часописом тут у Злучених Державах. Думаю, що кожний з нас Союзовців мусить признати, що Свобода в найбільшій части причинилася до розвою У. Н. Союзу. Не кажу, що сама лише Свобода, бо також і наші видніші члени-піоніри послухали її голосу і пішли її слідами. Але Свободі треба признати першенство в тім ділі, бо Свобода боронила і боронить чесне імя У. Н. Союзу і взагалі імя українського народу тут і в старім краю і старається по можности напровадити наш нарід на краще майбутнє. Як Союз є нашим матеріяльним добром, що помагає нам в нужді підчас нашої хороби, а по нашій смерти забезпечує нашу родину, так Свобода є нашим душевним кормом, що дає нам різні розради в смутку, бере участь в радости. Тому є нашим обовязком ті дві інституції зо всіх сил попирати і не дати їм підпідупадати, бо без них ми не могли би жити. Мені здається, що без Свободи я попав би в розпуку. Подумайте лише: родина мене покинула, діти розбрилися по всіх усюдах, а я бідний каліка зістався сам саміський. Але Свобода мене не покинула і лише вона одна дає мені розраду і потіху в моїм прикрім положенню; і маю надію, що не покине мене аж до гробової дошки. Дай Боже, щоб Свобода служила нам і надалі так, як дотепер, а ми теж не сміємо за неї забути. За прислугу, яку вона мені особисто робить, я по моїй можности, засилаю $3.00 і кличу: „Хай жиє Свобода, хай жиє У. Н. Союз! Бажаю обоїм святкувати іще столітній ювилей!

Емілїян Скородинський,
Шікаго, Іл.

ДО ШАНОВНИХ ЧИТАЧІВ „СВОБОДИ" І „ЮКРЕЙНІЕН ВІКЛІ"

Як Ви змінюєте адресу, просимо негайно повідомити про це адміністрацію „Свободи". Скоре повідомлення усуває непорозуміння і стримання ґазети. З повідомленням просимо також висилати 10 центів готівкою або почтовими значками на покриття вироблення нового стенсля. Члени і Читачі з Канади зволять присилати **тільки готівку** тому, що канадійських почтових значків не можна виміняти.

В гостях у найменшого словянського народа

(Докінчення)

Будишин носить на собі сліди своєї многовікової історії. Ось ми входимо в будишинський „град", Ортенбург, як його звуть німці. Замок цього граду заложено ще в 958 р., але теперішній свій вигляд зберігає він лиш од 1648 р. Входимо через браму, над якою башта, а на башті цій оздоба: фігура угорського короля Матвія Корвіна, переможця над чеським королем Юрієм Подєбрадом, і цю перемогу виявлено на фігурі: Матвій Корвін тратує ногами чеського льва. Барелєф цей походить із 1486 р. В середині замку є саля, де в релєфах зображено лужицьку історію: цікаві там релєфи чеських королів. Але як ми не добивалися, щоби побачити ту салю, нічого не вдіяли: сторожі, один і другий, заявили нам, що „туди ніхто не ходить", і салі нам не показали. Ми вийшли через іншу браму і трохи спустившись, вступили на старосвітський цвинтар, положений поміж руїнами церкви св. Микулаша. Кладовище чарівне й оригінальне: старі готицькі мури, збереглися подекуди й склепління; попід ними і кругом — могилки. Оттут після „Сербського Дому" знову відчулося, що ми на сербській землі: на багатьох памятниках і хрестах сербські написи. Таблиця правил кладовища — на двох мовах, сербській і німецькій. Виходить, що тут, у царстві мертвих, лужицькі серби таки добули собі рівноправність. Серед могилок бачимо памятник, на якому вибито, що тут спочиває великий будитель сербо-лужицького народу Михайло Горнік (1833—1894).

Вузенькою стежечкою поміж городами й садками спустилися ми до Спреви, перейшли на той бік, зійшли на гору і звіди оглядали мальовничий старий Будишин; звідси найкращий вид на ціле місто. Оттут то вперше почули ми сербсько-лужицьку мову „із уст народу": стара бабуся гукала зверху на дітей, що хлюпались у низу в мілкій Спресі; скоро надійшло ще кілька жінок і забалакали між собою. Ми озвалися до них, сказали, що й ми словяни і трохи розуміємо їх мову. Бабуся сказала, що має синаписьменника і назвала нам імя добре відоме в ділі сербсько-лужицької культури і просвіти. Вонаж порадила нам зайти на невеличкий євагелицький цвинтар, де поховано найбільшого лужицького діяча Смолера. Ми пішли туди й знайшли могилу з сербським написом: тут лежав Ян Смолер (1817—1884), великий провідник лужицького народу, основатель „Матиці", дослідник народньої мови і словесности.

Од дорогих для лужицького народу могил повернулись ми знов до сучасного лужицького життя, пішли до „Сербського Дому", де вже нас дожидав управитель книгарні. По дорозі оглянули церковцю св. Михайла, де відбувається служба для лужичан-евангеликів на рідній мові, оглянули величаву катедру св. Петра, ще з XIII століття, в стилі ранньої ґотики; церкву цю в середині переділено на дві частини: в одній правлять Службу Божу католики, в другій евангелики; пройшли й попід т. зв. Багатою вежою, на котрій видніє барелєфна фіґура цісаря Рудольфа II, того самого, що в 1594 р. посилав місію до Запорожців.

Ось і ми знову коло „Сербського Дому". Гарна будівля! Багацько літ збирали лужичани гроші, щоб виставити власний будинок для своєї „Матиці", заложеної в 1847 р.; в 1873 р. рахуючи на обіцяну допомогу московських славянофілів, Смолер закупив був уже невеликий будинок і виїхав до Москви за обіцяною допомогою. Та московські словянофіли не додержали свого слова, не дали обіцяної позички, за виїмком лиш одної особи. Трохи не довелося продавати будинок „Матиці" за довги. Та сяк-так обійшлись. Але з розвитком національного життя мало було того будинку, і от, покладаючись тепер уже на свої власні сили, почали збирати датки на збудування просторого будинку, де моглиб уміститись усі лужицькі інституції. Від 1897 р. почалася будова і аж в 1904 р. урочисто одкрили лужичани свій „Сербський Дім", де умістили книгарню, друкарню, бібліотеку, музей, де одведено велику салю для зборів і засідань; а крім того багато помешкань віддається під банкові й торговельні інституції.

Музей невеличкий, в трьох кімнатах; повстав він із лужицького сербського павільону на виставі 1896 р. в Дрездені; головно цікаві в ньому етнографічні колєкції й памятники ріжних сербо-лужицьких діячів. Прийшли одначе з нами поглянути на музей, а може й на заїздних гостей — українців, дві панночки, одна чешка; друга лужичанка. Познайомилися з нами, розпитували за Україну, як і що у нас. На стіні висить карта словянського світа. „А покажіть нам вашу Україну!" — просить лужичанка; ми показали; і засмутилась лужичанка, що такий маленький її народ, як порівняти її з нами. Маленький, але дуже свідомий! Подумати тільки: верхніх лужичан усього якихнебудь 90,000 душ; тільки частина їх живе в межах Саксонії, де властиво й розвивався національний рух, бо в Прусії, до якої належать Нижні Лужичі з оседком у Хотєбужі (німецький KOTTBUS) і частина Верхніх Лужичів, умови для національного життя були куди тяжчі, і тепер там рух куди слабший; і от ця маленька народність має щоденну газету "SERBSKIE NOWINY", що виходить уже 80 років і має накладу 1,500 прим. Сербська Матиця видала вже 75 томів свого наукового "CASOPISU MACICY SERBSKEJE"; в Будишині виходить кілька тижневих журналів і кілька серій популярно наукових книжок для народа. Преса лужицька веде свій початок від 1809 р., коли Ян Дейка, самоук, людина з народу, заложив місячник "SERBSKI POWEDAR A KURER" і видавав його чотири роки. Він пригадував землякам колишню славу сербо-лужицького народу, закликав уживати в культурнім житті рідної мови, нарікав на понімчення школи. Дейка їздив до Праги і вчився там у чехів практики національної роботи. І от пішов у XIX століттю цілий ряд великих будителів: Андрій Зайлер (1804—1842), Ян Смолер, Михайло Горнік, талановитий поет Яків Барт-Цішинський (1856—1909), нарешті Арношт Мука (родився 1854 р.); вони та інші діячі оживили традицію уживання сербо-лужицької мови в письменстві, а ця традиція йде від часів Реформації, коли в 1574 р. надруковано першу книжку на народній нижне-лужицькій мові — Співанник і лютерів катехізм, а в 1597 р. вийшла перша книжка на народній верхнє-лужицькій мові — малий катехізм (Лютера); вони зібрали й поукладали словники, етнографічні збірники, заложили лужицьку пресу й народні видавництва, здобули рідній мові право громадянства в церкві, в школі, в громадському житті, нарешті дали гарні зразки красного письменства, переложили клясиків, особливо з сусідніх словянських літератур. І лужицько-сербська народність відродилась; зупинився процес понімчення; народ почав орґанізуватися на політичному й економічному полі. Хоч тяжко було, а всеж до саксонського сойму лужичани посилали своїх двох послів. Рух перекинувся й до пруської частини лужицької землі, до нижніх лужичан, що мешкають серед пісчаного й болотного ґрунту над Спревою (Шпре), які бідніщі від верхніх лужичан і більше прибиті пруським режімом.

Ніхто крім чехів не помагав лужичанам. Тяжко приходилось малому народови в конкуренції з таким сильним противником, як німці. Коли по війні сталася у Німеччині революція, то лужичани виставили свої домагання: вони хотіли виділення нижнє й верхнє лужицької тероторії в окремий штат і повної національної автономії. Та не вважаючи на те, що вони посилали своїх делеґатів до Парижа на мирову конференцію, не вважаючи на дипльоматичну піддержку міністра Бенеша, цього їм не вдалося досягнути. Навіть потім німці судили делеґатів до Парижа за державну зраду. Але всеж таки рух і національна солідарність серед них скріпилась і вони тепер ведуть леґальну боротьбу за свої національні права, перш за все, за свою школу. Досі у них нема ні одної своєї середньої школи і тільки в Будишинській ґімназії та семінарії викладається лужицька мова як необовязковий предмет. Так само викладається як предмет і по народніх школах.

Оглянули ми музей, розписалися в книзі для одвідувачів, — здається, трохи не вперше після Драгоманова, який заїздив до Будишина в 70-х роках, завитали до лужичан гості з далекої України! Обійшли бібліотеку, надивилися на салю, де відбуваються зїзди, великі збори, концерти. Як на наш масштаб — саля невелика, але для лужицької громади певно вистарчає. По стінах висять портрети лужицьких діячів, невеличка сцена для вистав. Ще раз обійшли знадвору „Сербський Дом" — та й нема на що більше дивитися у Будишині! Пора рушати назад. Подалися на дворець, діждались поїзду і — прощай Будишине, прощай маленька словянська країно, островцю серед чужомовного й чужоплеменного моря...

ПОВІДОМЛЕННЯ

Статут У. Н. Союзу постановляє, що членські вкладки повинні бути прислані відділами до головної канцелярії У. Н. Союзу не пізніше як на 28-го кожного місяця. Пригадуємо відділам цю статутову постанову головно тепер у місяці грудні, коли головна канцелярія переводить річні замкнення фінансового стану та руху членів нашої організації.

Тому, щоб ці річні замкнення можна було перевести на час, прохаємо й взиваємо всі відділи, а зокрема ті, що звичайно спізнюються з присилкою вкладок, прислати цього місяця всі належитости якнайскорше, а вже не пізніше як на 28. грудня.

ГОЛОВНА КАНЦЕЛЯРІЯ У. Н. СОЮЗУ.

Сповніть Свій Обовязок!

Хто спосібний до війська, той повинен знайтись негайно в рядах армії чи фльоти і своєю військовою службою причинитись до воєнної перемоги Америки.

А хто не наставляє своїх грудей за свій край, той повинен працювати для оборони краю на інших ділянках, а в першу чергу закупити негайно Бонд Краєвої Оборони і купувати бонди оборони чя стемпси так довго, поки не закінчимо цеї війни повною нашою перемогою.

Бонд можете купити вже за $18.75, а стемпс — за 10 центів. Значить, що є дана можність кожному і кожній допомогти фінансово державі знайти фонди, потрібні на ведення нами не спровокованої, а тільки накиненої нам війни.

КУПУЙТЕ ВОЄННІ БОНДИ

ПОСМЕРТНІ ЗГАДКИ

Дня 15. грудня 1943 року помер у 63. році життя

МИКОЛА АНТОШИК.

До У. Н. Союзу вступив у 1907 р. Походив зо села Богутинька, повіт Сянік. Оставив жінку, дві доньки і два сини, котрі служать у війську. — В. Й. П.!

М. Фук, секр.

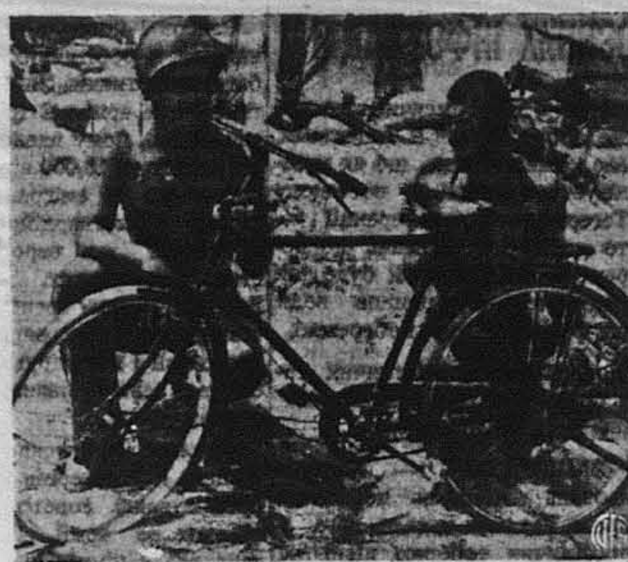
Дня 10. грудня 1943 помер у 62. році життя довголітній член Тов. Вільних Козаків, відділу 316 У. Н. Союзу в Рачестер, Н. Й.,

СТЕФАН ІВАСЬКІВ.

Покійний походив зі села Славна, пов. Зборів, Галичина. До Товариства і У. Н. Союзу вступив у 1923 р. Полишив у смутку жену Теклю, двох синів Андрія й Володимира, дві дочки Анну й Ольгу, двох братів і дві сестри.

Похорон відбувся 14. грудня з церкви св. Йосафата. Поховано Його на Holy Sepulchre Cemetery.

В. Й. П.! В. Іванців, секр.

ЯПОНСЬКИЙ РОВЕР. — Як японців прогнано з Тарави, на Ґилбертах, американці найшли тай цей японський ровер. Два американці відразу зголосилися як його власники.

„НЕЗАЛЕЖНА" ХОРВАТСЬКА ДЕРЖАВА.

СТОКГОЛЬМ, Швеція, (ОНА). — Повернувший з Балканів шведський громадянин помістив в „Ния Даґліґт Аллеганда" статтю, в якій доводить, що створена німцями незалежна хорватська держава зовсім не є незалежною, та що там панують страшні господарські і політичні відносини. В першу чергу всюди кидається в очі велика кількість німецької поліції, яка наглядає за тим, щоб хорвати не бунтувалися і сповняли прикази націстівської верхівки. Кожний крок державної господарки залежить від того, чи його одобрять німці. Павеліч є тільки маріонетковий вожд, бо краєм фактично правлять німецькі поліцаї. Їх там тьма тьменна, а військових також.

Друге, що впадає в очі, то страшна нужда. Нарід ходить виголоднілий до тої міри, що навіть хорватські державні урядовці часто голодують, бо націсти стараються вивозити з Хорватщини все, що можуть захопити. Всі споживчі артикули є під їх контролею і без дозволу не можна їх ні продати ні купити. Автор пише, що як скінчиться війна, то не зважаючи на те, до кого Хорватщина буде належати, нарід хорватський п о т р ебуватиме кількадесять літ заки прийде до себе.

ВСТУПАЙТЕ ГРОМАДНО В ЧЛЕНИ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО СОЮЗУ

ЗБОРИ ВІДДІЛІВ У. Н. СОЮЗУ

ВОТЕРВЛІТ, Н. Й. — Річні збори Тов. ім. Б. Хмельницького, від. 13, відбудуться в неділю, 26. грудня, в годині 2. пополудні, в гали У. Г. Клюбу, ріг 25. ул. 5. Евеню. Просимо всіх членів прийти конечно на ті збори, бо буде звіт уряду, справи до полагодження і вибір нового уряду на 1944 рік. Довгуючих членів просимо вирівнати свої залеглі вкладки. — П. Ковальчик, предс.; Ф. Євусяк, кас.; М. Мадараш, секр.

ТРЕНТОН, Н. ДЖ. — Тов. Вільні Козаки, від. 116, повідомляє, що на річних зборах 12. грудня вибрано такий новий уряд на 1944 рік: М. Чкурняк, предс.; О. Петришин, заст.; М. Думанський, кас.; П. Стадник, секр.; І. Іващів і М. Шевців, контр. комісія; О. Петришин і Агафія Думанська, опікуни хорих. Ухвалено взяти участь в Конґресі, що відбудеться в Філядельфії. Ухвалено $5 ювилейний дар для Свободи. Ухвалено, щоб усі члени взяли участь у приєднуванню нових членів у 50-літнім ювилейнім році. — За уряд: М. Чкурняк, предс.; М. Думанський, кас.; П. Стадник, секр.

ВІД АДМІНІСТРАЦІЇ „СВОБОДИ"

Прохаємо читачів „Свободи", що змінюють свою адресу, виповнити оцей блянкет, подаючи доконче с т а р у й нову адресу та число відділу, якщо ви є членом У. Н. Союзу, та вислати його в листі з 10 ц. поштовими значками до адміністрації „Свободи". **10 ц. треба доконче залучити на покриття вироблення нової металевої плити.**

Імя й призвище .... Ч. від. ....

Стара адреса ....

Нова адреса ....

....

ТАРЗАН, ч. 891. Відкрив.

Поспішаючи за двома націстичними вояками, Тарзан почув, як один говорив до другого:

„Це добре, що ми найшли сховок Тарзана й його чорних чортів. За це намдадуть аванс".

Тарзан зрозумів, що він не може пустити цих вояків з такою небезпечною інформацією.

Як він зіскочив на землю поза ними, один з них припадково оглянувся.

ПРАЦЮВАТИ ДЛЯ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО СОЮЗУ, ЦЕ, В ПЕРШІЙ МІРІ, ПРИЄДНУВАННЯ ДО НЬОГО ЯКНАЙБІЛЬШЕ НОВИХ ЧЛЕНІВ.